

Mostassaf), i almenys d'astors hi havia *agres* en el Princ., si bé ja els havien fet perdre en temps de les darreres *constitucions* de Catalunya (*AlcM*).

Això és tant o més usual a França, especialment en occità medieval, i en altres terres romàniques, on la formació i origen del mot han restat més clars que en francès, en el qual l'evolució fonètica normal n'ha fet *les aires des faucons*;<sup>1</sup> forma etimològicament més ambigua; en els Estatuts de Marsella, de c. al S. XIII, es parla de *los aigres dels falcons* (p.p. Constans, *RForsch.* xxiii, 672); en la trad. romànica del text llatí, forma només en part afrancesada, i en els testimonis aplegats per Rayn. (s. v.) tenim ja l'oc. pur *agre*.

Freqüent com és en la doc. i en la lit. legal-administrativa, gràcies a la predilecció dels nobles i prínceps per la caça de ribera i falconària, això no degué ser més que una de tantes aplicacions del mot als indrets afavorits i freqüentats per plantes i animals. Pel que fa a aquests, prenia en general el sentit dels fr. «nid, extractió», i també el dels cast. «querencia, costum-bre» referint-se als hàbits que contrauen els animals pel que fa a llur hàbitat o llur vida en el terreny, ateses també les facilitats que li dóna llavors per posar-se a cobert d'atacs la familiaritat amb els indrets: «lo color sèc trop voluntier son *agre*, per paor d'auzel de cassa, que sia leu a gandida», en el *Bestiari* occità del Cançoner R («*Las Naturas d'alcús auzels ---*»), que no sembla ser gaire posterior a 1200 (Appel, *Chr.* 125. 113); observa Spitzer (*MLN* LIII, 186-8) que oc. ant. *agre*, en aquest sentit, està ben documentat amb igual valor, en llengua d'Oc, a Montalbà del Carcí en el S. xvii, i avui és viu en el Roergue i el Cantal, mentre que no hi ha motiu per esmenar això en *aiga*, com havien pensat a fer-ho UTHolmes i fins Levy i Appel. De Spitzer veg. també ja l'estudi de *Npb. Mgn.* 1913, 157ss., sobre els diversos sentits del mot català; al qual podem afegir ara el gascò aurès *agre* «endroit où un animal va habituellement» (Rohlf's, *Le Gc.*, § 419, p. 101).

En general i amb abast que cobreix el conjunt romànic, s'ha de partir de la ben treballada i total monografia del mateix Rohlf's *Ager, area, atrium*. Com a conclusió dels seus treballs s'arriba a l'evolució semàntica cat.-oc. 'territori, paratge' > 'indret on una planta o espècie animal sovintegen' > 'paratge nadiu d'una bèstia, indrets on sol jeure, llocs on la pasturen' («*äsungsplatz*») > 'paratges nadius o patris de la gent' > 'estatges predilectes' > 'costums, instint, senyals familiars' («*gewohnheit, instinkt, vertraute anzeichen*»); cf. Wallensköld, *NpbMgn.* xxii, 70.

Ara bé, de tot això podem fornir també una bona collita de dades ja antigues o amb fort arrelament propi en català, i encara amb alguna propagació semàntica ulterior. Un ample repertori de totes les possibilitats ens l'ofereix la nota de MnAMAlcover en el *BDLC* x, 1918, 33-39. En especial, i al cap de tot, veiem a Mallorca l'acc. 'paratge del camp on una planta creix abundantment o amb més ufana': *un agre d'esclata-sangs* (*BDLC* III, 1906, 7), «no hi ha *agre* de *javes* com aquell». D'ací l'aplicació a la idea de

'tarannà, naturalesa pròpia, essència, d'una rogalia (o fins d'un país en general)'. De tot això ens va llegar Costa i Llobera una obra mestra, amb el seu grandios florilegi *De l'Agre de la Terra* (1897), ara clàssic, adesiara sublim.

Però fou ja Eiximenis el qui en època ben reculada exemplificava l'accepció nova tot agermanant-la amb els seus afins etimològics: «aquí reffrenava mils ses males cobejances, e que axí devia ésser per special *agre* e natura de la terra» (*Regiment*, cap. 24); no s'ha perdut, doncs, el lligam amb el sentit llatí de 'camp conreat'<sup>2</sup> («*agros incultos rura dicebant* i. e. pascua et silvas, *agros vero, qui colebantur*» ja feia constar Servi sobre els més vells romans) però va prenent el biaix dels camps que tenen el tirat d'anar bé per a tal o tal producció o tractament; i per això ja en el mateix Eiximenis apareix també el sentit generalitzat de 'natural' o 'índole pròpia de qualsevol ésser, de qualsevol concepte o condició': «no tots aquells qui-s mostren pobres e flacs prengats e tingats per aitals, car a vegades, algunes persones, axí hòmens com dones, e senyaladament uns que han gitat a mal ço del llur, trobarets de tan mal *agre*, que offici fan de pledejar a tort o a dret, e altra faena no volen fer», *Doctrina Compendiosa* (p. 71).<sup>3</sup>

Vet ací, doncs, ja emmotllada des del S. xiv, la matriu on queda des de llavors l'ús d'*agre*, no sols a les Illes, sinó en els millors i més genuïns autors del Principat, i en l'ús local de les comarques més conservadores: «aquell té l'*agre* del treball», diuen a tants llocs com a Santa Coloma de Queralt (*BDLC* x, 367); «així fou com ella, amb les presses del magatzem, que no admetien espera, va rompre el glaç de la deixadesa que la tenia presonera i --- recobrà l'*agre* del treball, feliç entre aquells dos homes ---», Coromines (*Pigmalió*, cap. 9, p. 132). I en sentit contrari és freqüent l'ús negatiu *perdre l'agre* (*DBal.*), no solament en el Baix Empordà (Llofriu, *BDLC* x, 365) sinó en el vell ús barceloní, i variant el verb: «ni sabia combinar paraules com si, de repent, hagués oblidat l'*agre* d'enraonar o hagués perdut la lletra, quedant-me només la veu», Em. Vilanova (*Plorant i Rient*, 172.13).

Ja, doncs, no sols és l'*agre* del treball sinó de les més diverses coses, mentre no es tracti merament d'un hàbit desencarnat, sinó d'un tirat íntim, del qui troba jaient o íntim afecte per fer-la, un gra de sal o d'entusiasme, en un mot, doncs, l'empremta inesblaimable de l'*agre* de l'animal per tornar sempre a un lloc, o a practicar un costum (cast. *querencia*): «la seva malaltia és una crisi del propi ideal, i quan els pobles senten esmortuir-se aquesta fe, perden l'*agre* de les empreses econòmiques», Coromines (c. 1906, vegeu els *Diaris i Rec.*); «feya tant temps que no posaven els peus a la parròquia que havien perdut l'*agre* de baixar-hi», RCasellas (*Els Sots Feréstecs*, p. 292); «el senyor Jeroni, que no es veia amb cor de comandar el traüt de la casa --- sentia un defalliment i un segament de cames que li feien perdre l'*agre* de la vida, amb un esblaimat anhel de repòs i de pau»; però, tot